

Marc Vermeulen

Marc Vermeulen is hoogleraar Strategy, innovation & governance non-profit bij TIAS.

E-mail: M.Vermeulen@tilburguniversity.edu

Achteruit begrijpen en vooruit leven

Zo'n beetje vanaf de eerste helft van de negentiende eeuw maken we in Nederland serieus werk van het opleiden van leraren. Kennelijk was de samenleving daar toen aan toe. Dat is niet verwonderlijk: door Thorbecke werd er een belangrijke stap gezet om onderwijs steviger te organiseren en daarmee werd onderwijs een van de dragende instituties op weg naar een moderne samenleving. Het opleiden van leraren gedurende de afgelopen vijftig jaren is onderwerp van een bundel artikelen bijeengebracht door Gerda Geerdink en Anja Swennen (2021) bij gelegenheid van hun pensionering als lerarenopleiders. Het is een kloeke bundel geworden, 365 pagina's lang, 25 bijdragen van 29 auteurs. Eind oktober werd op een druilerige zaterdagmorgen de bundel met taart en drank ten doop gehouden bij Aeres in Wageningen. Dat was een mooie bijeenkomst, had een hoog reüniegehalte van wat ze in het Engels 'seasoned professionals' noemen. Er liep daar met gemak een paar honderd jaar 'lerarenopleidingervaring' rond. Vriendelijk in de onderlinge omgang, betrokken en deskundig. En diezelfde kwalificaties passen bij de bundel zelf. De bijdragen lezen zeer prettig, zijn overigens ook afzonderlijk goed te lezen. Ze geven een diepe inblik van wat opleiders gedreven heeft of nog drijft op een breed scala van vraagstukken. Van pabo tot universiteit, van groen onderwijs tot kunstvakken, van didactiek tot beleid en niet te missen van praktijk tot theorie.

Het is een felicitatie waard, om te beginnen aan Gerda Geerdink en Anja Swennen, maar ook aan de auteurs dat zij zo'n breed palet zo toegankelijk beschreven. Daarmee is er een belangrijk tijdsdocument gemaakt dat vastlegt hoe het eraan toeging in lerarenopleidingen. Maar biedt het ook een springplank om ons denken en doen rond de opleiding van leraren een sprong voorwaarts te laten maken?

En daarmee komt het kritischer verhaal in beeld. Hoe zou die oude Thorbecke zo'n bundel nu lezen? Zijn de institutionele ambities waargemaakt en is de gevraagde bijdrage aan moderniteit daadwerkelijk geleverd? En staan we wat dit betreft klaar voor de toekomst? Als

je de bijdragen van de bundel rustig op je laat inwerken komt er toch ook veel worsteling en teleurstelling uit naar voren, overigens zonder dat dit scherp gethematiseerd wordt – het blijft immers vriendelijk. De groep auteurs kun je aanduiden als een *coalition of the willing*. Het zijn zonder uitzondering mensen die met volle inzet aan het werk waren voor de opleiding van leraren. Maar tegelijkertijd doen ze dat binnen een systeem dat geregeld, en in toenemende mate, ter discussie wordt gesteld. Het is interessant om te zien hoe de auteurs daar vrijwel allemaal aan voorbijgaan.

Onderwijs, en dus ook de opleiding van professionals voor het onderwijs, is een belangrijke publieke opgave

die waarde toevoegt aan individuen, hun sociale verbanden en de samenleving in bredere zin. Voor de toevoeging van die publieke waarde is een mooi analysekader gemaakt door de Harvard politicoloog Mark Moore (1995). Kort en goed komt dit erop neer dat publieke waarde (in casu lerarenopleidingen) drie belangrijke dynamieken kent: de ontwikkeling van de inhoudelijke logica (wat en waarom doen we iets), de ontwikkeling van draagvlak en legitimiteit in de samenleving (wie geeft je het mandaat om te handelen?) en de ontwikkeling van de in te richten operatie (welk personeel, welke infrastructuur enzovoort). Belangrijk is dat het om een onderling samenhangende set van dynamieken gaat: als de ene gaat schuiven, moeten de andere meebewegen.

De bundel laat vooral exponenten aan het woord over de inhoudelijke logica: Wat is een goede lerarenopleiding? Hoe ontwikkelt didactiek zich? Welke rol speelt onderzoek? Enzovoort. Daarmee is er sprake van een

zekere naar binnen gerichtheid waardoor de andere twee velden te weinig aandacht krijgen. Zo wordt niet of maar nauwelijks gereflecteerd op de inbedding van lerarenopleidingen in het stelsel van hoger onderwijs: Zitten ze daar wel goed? Zijn/worden het ondergeschoven kindjes? De bekostiging is afhankelijk van het aantal studenten: Is dat verstandig? En zou je voor lerarenopleidingen geen andere bekostigingsmodellen moeten willen hebben? In de historische dynamiek die deze groep auteurs omgeeft, waren lerarenopleidingen aanvankelijk groeisectoren die een belangrijk onderdeel van het hoger onderwijs uitmaakten. Maar dat is inmiddels anders: andere sectoren zijn veel harder gegroeid.

Ook aan de legitimiteitskant kraakt en piept het: Is er nog wel behoefte aan onderwijsbevoegdheden die exclusief verleend worden door een lerarenopleiding? Kunnen scholen niet beter zelf de opleiding van leraren ter hand nemen? Moeten zij-instromers niet onnodig

Onderwijs, en dus ook de opleiding van professionals voor het onderwijs, is een belangrijke publieke opgave die waarde toevoegt aan individuen, hun sociale verbanden en de samenleving in bredere zin

veel vakken volgen? Dit soort kwesties ondermijnen het maatschappelijk draagvlak, maar de auteurs gaan er amper op in.

Waar lerarenopleidingen belangrijke voorwaarden waren voor het scheppen van een moderne samenleving, lijken ze nu door diezelfde moderniteit ingehaald te worden: concurrentie vanuit allerlei andere (hippere?) opleidingen zet de deelname onder druk. Hoogopgeleide ouders zijn niet meer onder de indruk van (mogelijk zelfs wat minder) hoogopgeleide leraren. Modernisering van arbeidsverhoudingen (meer flexibilisering, inzet van technologie, andere ordening van de polder) maken de beleidsvoering rondom lerarenopleidingen zelfs een beetje archaisch.

Natuurlijk was en is de bundel bedoeld om terug te kijken en dat gebeurt op een uitstekende manier. Maar de Deense filosoof/theoloog Kierkegaard (1813-1855) heeft al gezegd dat het leven weliswaar achteruit begrepen wordt, maar vooruit geleefd wordt. Dan blijkt de blik van de (emeritus) opleiders toch wat te veel steken in het inhoudelijke, en te weinig in het politieke en organisationele. Een beetje zoals docenten aan de slagersvakschool die de opkomst van het vegetarisme onderschatten. ■

Gelezen

Geerdink, G., & Swennen, A. (Red.) (2021). *Vijftig jaar leraren opleiden*. Amsterdam: Boom.

Referentie

- Moore, M. (1995). *Creating Public Value: Strategic Management in Government*. Cambridge: Harvard University Press.